Пише: Горан Ђорђевић
петак, 18 септембар 2009 16:19

Једна од карактеристика нашег времена и наших данашњих лутања јесте покушај да се пут у бољу будућност, изгради политиком погнуте главе са изговором мирења, несукобљавања и свеопштих интеграција. Као разлог за данашњи епигонски и полтронски став наводи се насушна потреба сарадње са свима, чак и са онима који нам раде о глави. Такво схватања политике и живота у Србији, почетком новог века неко је назвао „српски егзистенцијалистички колаборационизам“. Таква политика често своје оправдање покушава да пронађе у (толико потребним) историјским аналогијама. Најбоље место оправдања сарадње с новим светским поретком јесте несрећна фигура генерала Милана Недића, председника окупационе владе у Србији.

О Милану Недићу се све зна. Оцену о њему дала је и званична историографија, и она комунистичка и пословично подељена емигрантска историографија. Историја, поред тога што је симплификација доживљаја победника, уједно је и велика школа моралног понашања. Али, историјско искуство учи да онај ко мора да даје одговоре у нужди, није истовремено и онај ко може да расправља о етичким питањима. Данас је спорна само етичка димензија Недићевог деловања, која је уједно и основа за оправдање сваког домаћег колаборационизма, како скривеног, тако и нескривеног.

Од Недића не треба ни покушавати правити хероја. Херојство није била амбиција Недића. Ни када се у априлском рату борио против Немаца, ни онда када је „сервисирао“ Бањицу, ни онда када је уз посредовање Нојбахера, код Рибентропа и Хитлера на коленима молио да се источна Босна, Косово и Црна Гора прикључе Србији. О томе сведочи Херман Нојбахер: „Недић није био државник, ни државни службеник нити економиста. Послао ми је стотине писама у којима се жали на страдање Срба у Хрватској, Албанији, у бугарској окупационој зони, у Мађарској, на подручју које је окупирала Немачка. Био је неуморан у тужбама и протестима... Недићев положај није био лак. Он је морао да иде мукотрпним путем сарадње са окупатором..... Када се нашао у емиграцији у Кицбилу, у Тиролу, као председник избегличке владе одбио је да пружи подршку томе да се настави са отпором!“ [1] .

Суштински Недић није битна фигура са становишта историјског искуства. Недић је више

путоказ који нас непогрешиво води ка исходишту проблема. А то је конгломерат историјских заблуда, геополитичких промашаја, туђих интереса и жртвовања за туђе интересе и непостојања елите. Недић је више показатељ, а не пример, да као што један службеник његове владе каже, „народ може да буде побеђен, држава изгубљена, али да то не значи да народ мора да буде уништен, а држава буде нечасно изгубљена, да може да се гине али да не мора да се бесмислено крвари и пропада“ [2] .

Да бисмо извукли поуке морамо поћи од узрока, а не од последица. Јер само препознавање узрока јесте истинска поука. А Милан Недић је био последица, на исти начин на који је последица, те 1941. године, било и једно страдање које је већ личило на (само)уништење. Да ли би било Милана Недића да није било југословенске утопије, или Александровог интегрализма? Да ли би било Деспота Стефана да није било Кнеза Лазара? Да ли би било Милана Недића да није било генерала Симовића, геноцида у НДХ, прогона Срба са Косова, југа Србије и Војводине, стотине хиљада избвеглица, и свакодневних масовних стрељања? Да ли било Обреновића да није било устаничког слома 1813 године и Ћеле куле?

На том месту треба тражити узроке настанка последице. На исти начин на који је узрок старији од последице. Наравно српски је усуд то што је најстарија и најболнија последица, са становишта самозаборава, код Срба млађа од најмлађег узрока. Последица сама по себи није ни важна уколико се не доведе у делотоворну и искуствену везу са узроком. То последици гарантује понављање. Тек заједно, са нескривеним преимућством узрока, узрок и последица чине искуство.

Недић је тек један пример последице која полази од искуственог односа према оновременом светском поретку. Данашњи „спски колаборационистички егзистенти“ полазе од узрока, тако да (за разлику од Недића) себе не доживљавају и не представљају као последицу, већ као нови почетак мотивисан и дефинисан узроком.

Код Недића нема идеологије. Његове похвале светском поретку су лажне и неискрене. Неискрене колико је лажна борба за слободу револуционара, или несхватљив идеолошки предзнак југословенства равногорског покрета, који су гарантовали истоветну и остварену последицу након рата. Недићева иделогија представља дневну политику понижавања ради преживљавања, без моралних скрупула, дугорочних шанси и амбиција. Са друге стране, треба указати на Недићево разголићавање идеје југословенства, које је изостало у идеолошки конфузном равногорском покрету и идеолошки искључивом покрету Јосипа Броза. Недић није био усамљен у својој намери да се преживи. Међутим, Недићеви ставови су према карактеру места које је заузимао

сасвим другачији према својој моралној тежини од ставова Апела који су потписали чланови Академије наука и професори са Београдског унивезитета. На истом трагу су предлог Владана Ђорђевића и групе српских писаца из окупираног Београда 1916, и предлог Живојина Мишића, из 1915.године, пре поласка у албанске планине.

Истоветна питања су већ постављена и одговори већ дати.

Тако Радован Самарџић смело закључује: „Да ли је Арсеније III смео да напусти свој трон у тренуцима свеопштег страдања, када се малобројна и пустоловна експедиција царске војске, пред најездом Турака, Татара и Арбанаса, спремала остави тле Србије, а сва земља горела у осветничком огњу и народ готово у целини извођен пред сабљу? Било је то у тренутку кад је хришћанском фронту према Турској претио распад, јер је са друге стране, на Рајни, Француска ушла у рат против немачкх земаља. Да ли је Краљ Петар I смео 1915. да са војском напусти Србију и загази у албанске гудуре, да се повуче, или је требало да и земљу и народ, и војску препусти тоталном уништењу?

И да ли је потребно један мали народ, који је изложен мржњи и свирепости многих освајача, претерано излагати моралним дилемама?“ [3] .

Бранко Петрановић иде корак даље и повезује етички и стратешки одговор: „Српско национално питање не може бити решено ако се биолошки не сачува српски народ, очува његова моралност, чистота жртве и страдања. Историја показује да се државно питање српског народа решава у матици. Ако би Срби изгубили државу или угрозили супстанцију свога бића од српског народа не би ништа остало. Данас је важно биолошки опстати, иначе нас нема. Велики историјски комплекс какво је срско питање у целини не може се решити одједном већ етапно.“ [4]

Недић је највидљивија последица идеолошких и геополитичких лутања. Љуштура која је преузела кривицу и терет колективне жртве, симбол завршетка једне епохе у беспомоћном нереду, човек који је морао да да одговор на питање да ли је крв оно најјефтиније што имамо. Недић је знао да неће стати у ред Немањића, устаника из 1804. године, или хероја са Кајмачкалана. Оно што се може замерити Милану Недићу нису изјаве које су глорификовале нови светски поредак. Јер изјаве које хвале нови светски поредак увек су исте. Увек сведене само на покушај дневно политичког избављења, и увек намењене поретку самом и личном оправдању. Замерка је зашто свестан свог избора, није сачекао суочавање са избором у својој земљи. Јер исход би свакако био

исти.

Све у свему, Милан Недић није споменик већ постамент срушеног споменика, симбол завршетка једне епохе у беспомоћном нереду и доказ како заблуде могу од нације да начине мртву позорницу, а не живе актере на позорници. Данас, правити разлику, поготову етичку, али и геополитичку између Недића и свих оних који су заговарали борбу до крајњих граница, није ништа друго него прављење разлике између неминовности живота у рату и и неприхватања недостојног живота у миру.

Имајући све у виду све узроке, као и околности у држави те 1941. године, и данашњи положај Србије, може се рећи, да је сваки покушај проналажења сличности између Недића и данашњих власти у Србији, осуђен на неуспех.

---

[1] Херман Нојбахер «Специјални задатак Балкан», Слкужбени лист СЦГ, Београд, 2004;

[2] Владимир Велмар Јанковић «Огледи о дљижевности и националном духу, Играчи на жици», Београд, 2006.

[3] Радован Самарџић „На рубу Историје“, Српска књижевна задруга, Београд, 1994.

[4] Бранко Петрановић „Југословенско искуство српске националне интеграције“, Службени лист СРЈ, Београд, 1993.